

Hostaleria i Gentrificació

Actualment al Cabanyal, al igual que en la resta de barris immersos en la voràgine de l'última renovació de la ciutat capitalista, el sector econòmic de l'hostaleria se'ns presenta com un element de primer ordre en el que respecta al procés gentrificador. I és que aquesta activitat econòmica, a diferència de la resta de sectors productius, té majors implicacions i conseqüències en la nova configuració dels barris. A continuació intentarem apuntar resumida i sintèticament un ventall d'aspectes que nosaltres considerem rellevants respecte a la forta relació entre gentrificació i hostaleria.

Precarietat laboral

L'hostaleria és actualment un dels sectors productius més precaritzats. En una economia força terciaritzada com és l'espanyola, l'hostaleria junt al turisme han pres la capacitat d'impregnar fins a la medulla l'estructura i les condicions objectives de la realitat socioeconòmica. Són alhora les seves característiques les que estan determinant enormement l'aspecte espacial de les nostres ciutats. Tanmateix, la precarietat que defineix la terciarització de les economies sud-europees està convertint a la nova població proletaritzada en una mena de ciutadana-consumidora, desdibuixant l'anterior faceta d'obra-productora. Actualment en l'hostaleria una pot ser obrera, patrona, consumidora i productora; i tot plegat ser una ciutadana.

La precarietat de l'hostaleria està definida en primera instància per la seva pròpia regulació en el marc legal, una legislació de convenis col·lectius creada especialment per a la major extracció de plusvàlua per a la patronal. Aquest és un fet que es mostra en la seva major virulència en els grans complexos empresarials de la rama, i que alhora queda més mitigat en la gran quantitat de bars i restaurants en mans de treballadores autònomes i o petites empresàries amb molt poques treballadores. Però altres aspectes de la precarietat en el sector són visibles a tothom que treballa: a) baixos salaris com a norma general; b) alt percentatge de treball en negre; c) torns d'horari que varien cada dia, havent d'adaptar-se a cada festivitat o onada de turisme; d) disponibilitat absoluta degut a l'alta eventualitat, amb les sabudes conseqüències sobre la quotidianitat de les treballadores; e) un munt d'hores extra per compensar alhora l'alta temporalitat anual¹ (obligant a les treballadores a treballar en intenses campanyes de temporada per suplir la falta de treball durant la resta de l'any); f) contractes curts i precaris (fixes-discontinus o d'obra i servei principalment) deguts a la concentració d'activitat en temporada alta, amb dures conseqüències per a l'edat de jubilació; g) una precarietat altament feminitzada;...

Tornant als nostres barris, quan des de les institucions i els complexos empresarials ens venen el turisme com un ventall d'oportunitats per a l'esperada recuperació econòmica, el que realment resulta és una nova sortida cap a endavant de la ciutat capitalista, en aquest cas una

---

¹ Fet que al Cabanyal no es dona amb tanta notorietat (sí al passeig i façana marítima).

hiperprecarització dels llocs de feina als barris, esperant que ajude a mitigar la menor tasa de benefici que la nova fase del capitalisme demostra.

Espai públic

Pot ser siga l'espai públic l'escenari on més s'exemplifica la forta relació entre hostaleria i gentrificació. I aquest fet rau en que l'hostaleria desenvolupa la seua producció en locals comercials a peu de carrer i amb la venda directa a les seves consumidores. Alhora, el seu impacte sobre l'espai físic es troba en el decorat que representa per a l'atracció turística. L'hostaleria, junt a l'activitat comercial de serveis, són els dos grans sectors productius que estan configurant l'ús principal que les persones fem dels nostres carrers i places -dels nostres llocs d'encontre com a veïnat. La nova fase d'acumulació del capitalisme està implicant que aspectes de la nostra vida que estaven fora de la llei del valor, ara estiguen en el punt de mira de l'extracció de plusvàlua. Coses que abans es realitzaven de manera gratuïta (aportant únicament la nostra força de treball, i no el capital monetari) ara s'han de pagar. Si abans el carrer, a banda de per a circular, s'utilitzava també per a parlar entre veïnes, per sopar a la fresca, per jugar; en fi, per a sociabilitzar-se, ara caminem cap a un ús cada vegada més privatiu: llocs d'aparcament per a vehicles a motor, enormes terrasses per a bars i restaurants, etc. Alhora, temps enrere la regulació estatal no aplegava a tants espais de la nostra quotidianitat, i ara moltes activitats de subsistència econòmica practicades per les veïnes més excloses i precaritzades estan sent fortament reprimides². La gent que "viu del carrer" està sent desplaçada a noves zones marginals de la ciutat, i està sent substituïda per aquella població que utilitza l'espai públic com a espai de consum. Aquest canvi en l'ús que com a veïnat fem de l'espai públic, es un canvi en les formes de sociabilitat al carrer. Dit canvi explica el sistema de relacions socials que imposa el capitalisme, un fenomen sovint explicat en la seva faceta global, però que té una gran plasmació en l'entorn local més pròxim.

Com vegem, cada vegada més les institucions i el mercat estan ofegant tot aquell ús de l'espai públic que siga lliure i gratuït, mentre imposen i promouen un ús comercial d'aquest. En aquest sentit, tot pot ser mercantilitzat. Els espais d'encontre comunitari -no privatitzat- entre les veïnes és cada vegada menor, i el carrer està servint com a zona de circulació entre espais comercialitzats. Hauríem d'entendre que la gentrificació està comportant no sols una certa substitució de població, sinó que al darrere amaga molts més canvis en el que ateny a les relacions socials. La gent que no siga substituïda no tornarà a viure al barri que ha viscut. La llei, l'ordre, la nova arquitectura, el civisme, etc; són els nous valors que comporta l'elitització d'un barri. Uns valors que destrueixen el poc que puga quedar de la ciutat comuna, fosca i rebel. Són els valors de la dominació del l'estat i el capital.

Tornant al que ens pertoca, a l'hostaleria, caldria que ens férem uns mínims qüestionaments: perquè els bars i restaurants copen la major part de l'ús comercial dels barris? Al veïnat ens calen tants bars?. Si no tenim tal necessitat significa que el nostre barri està sent un aparador de consum per al turisme (principalment).

---

² Parlem principalment, al Cabanyal, de la persecució a les recollidores de ferralla i als maners.

Competitivitat i emprenedoria: l'hostaleria gentrificadora

L'hostaleria és també una de les activitats econòmiques on han incidit els canvis en els sistemes de producció capitalista, sobretot amb el que ateny a la intensificació de tots els aspectes de la competitivitat. La menor tasa de benefici del sistema capitalista tant a escala global com a escala regional i local està resultant en una hipercompetitivitat –al igual que passa amb la precarització- empresarial als mercats, sent les PYME's un dels espais empresarials on també s'observa. Si a aquest fet sumem que el turisme de sol i platja al litoral valencià encapçala la demanda del sector hostaler, podem comprendre com els canvis a l'hostaleria no són sols qüestions d'estètica i moda –que també.

Una comparativa ràpida amb el passat i present de molts bars del Cabanyal –al igual que en molts altres barris- resulta exemplificadora d'aquest augment de la competitivitat que en parlem. Abans la gran majoria dels bars o be es trobaven en locals propietat de les gerents o be aquestes hi pagaven un lloguer molt baix (o, almenys, generalment assumible), en canvi actualment el lloguer d'un local és possiblement un dels obstacles econòmics més grans que pot tenir un bar. La major necessitat de generar ingressos ha augmentat la competitivitat entre els bars que es situen en una mateixa zona. Alhora, actualment hi ha molts més bars per habitant que abans (en part per l'augment del turisme, depenent de la turisticació de cada zona). Abans, pràcticament cada pesseta que entrava en la caixa ja podia generar ingressos nets, actualment els costos són més elevats.

Fruit de la major necessitat d'ingressar diners, la competitivitat per a la captació de clients també s'ha disparat. Antigament (i generalitzant) molts dels que podem anomenar "bars de barri" solien tenir una clientela fixa, normalment solien ser el veïnat més pròxim (inclús el mateix de la finca), i amb aquests podien sobreviure com un comerç més del barri. No se'ls imposava de manera tan apressant la necessitat d'estar contínuament captant clients. Actualment per tenir un bar rentable hi ha que estar competint contínuament –amb una actualització costant de les noves modes estètiques- per mantenir un nínxol de clients estable. A hores d'ara, i pel que fa al Cabanyal, obrir un bar no és sols pensar en servir un bon menjar i beguda, és sobretot tenir una planificació comercial per captar clients. Es tracta de tenir una estètica ben estudiada, vendre una imatge, una sensació que puga també ser consumida. I amb la nova imatge de la *Marca Cabanyal* que des de les institucions ens volen vendre, queda tot servit: resulta il·lustratiu veure com la gran majoria de bars i restaurants que estan obrint³ al barri han optat per servir menjars amb peix i prendre una estètica marinera. L'explotació del patrimoni cultural per a fins quasi exclusivament comercials és un fet, possiblement perquè ja no queda pràcticament res d'aquell mode de vida. Així, en la captació de clients, si no es passa pel cànon estètic del barri mariner, s'ha de buscar altres nínxols: els que es troben en zones de flux turístic han de vendre paella i tenir bones terrasses per a prendre el sol; altres opten per

---

³ És actualment l'activitat comercial que més negocis obri, sent aquest un dels indicadors que més vislumbren la gentrificació.

obrir “gastrobars” on acollir als Erasmus i nordeuropeus que s’allotgen als nous hostels del barri; altres opten per tenir una estètica *lounge* on vendre una sensació *cool* per als “pijos” de la ciutat; altres opten, amb el “postureo”, per atraure als “modernos” de Russafa amb el “bon rotllo” del “tardeo” i el “domingueo”; etc.

Però aquests canvis no són sols estètics. En gran mesura, abans els bars podien ser un espai més de socialització entre les veïnes⁴, ja que eren les veïnes les clientes més assídues. Ara els bars del barri estan centrant cada vegada més els seus esforços en competir per la nova clientela que acudeix a consumir el Cabanyal (abraçant al turisme sense cap altre remei). Una clientela que no viu les penes i alegries del barri, que sols consumeix una imatge que puga ser estampada en una postal.

Segurament allò més preocupant de l’impacte de l’hostaleria sobre l’apuntament de la gentrificació no siga sols la part material i visible, sinó més bé allò que aporta a la cara oculta de la gentrificació: els efectes immaterials. I un dels majors aspectes no materials és l’esperit del ciutadà emprenedor. Avui dia per a obrir un bar una s’ha d’impregnar d’aquesta nova mentalitat del ciutadà capitalista. Aquest esperit del que parlem està inspirat en la vella imatge del *somni americà*, on el bon home blanc i americà podia triomfar dins del capitalisme, on podia arribar a ser un multimilionari partint des de la misèria (això sí, a base de la misèria de la resta). Dit esperit també es basa en la idea bucòlica de l’heroi, on una sola persona –millor que la resta- és capaç del que ningú és. Tanmateix, l’emprenedor també és aquell que sempre busca ser el triomfador, que encara que fracasse, sempre ho tornarà a intentar. Aquesta és una lògica de la competitivitat pura, és l’antítesi de la cooperació humanista. Ser emprenedor significa estar sempre innovant, sempre actualitzat, buscant noves fronteres que comercialitzar. En fi, significa ser capitalisme. Doncs resulta que el capitalisme està fabricant al ciutadà contemporani com a una mercaderia més, tant en la seva faceta productora com consumidora, sent un recurs més per a la seva pròpia expansió. Amb tot, l’emprenedoria es constitueix com al punt clímax de l’esclavisme modern voluntari.

Així, la nova hostaleria està acompanyant -amb convicció o per supervivència- el nou impuls del capital sobre els nostres barris, donant compte de quin és el model de ciutat actual. Sortir de la lògica de la hipercompetitivitat, reduir l’incessant precarietat, no ser un aparador per al turisme arrasador, trencar amb la lògica de l’emprenedoria, etc; és possible a hores d’ara? Sense dubte no en la seua totalitat. Sobreviure en l’actual sistema, tant al marge com des del treball assalariat, implica ser partícips de la nostra pròpia explotació. Llavors, prendre consciència de l’estat de les coses és el primer pas. A partir d’ací, la denúncia i la confrontació amb aquesta situació s’haurà d’acompanyar de nous models –antigues i noves pràctiques- que configuren una manera distinta de fer les coses. La creació de comunitats veïnals i la cooperació entre les proletaritzades hauran de ser elements fonamentals en la creació de sistemes que superen el capitalisme.

Espai Veïnal Cabanyal, primavera 2017.

---

⁴ Un importantíssim incís és que si alguna cosa tenien de roí els bars d’abans és que eren espais plenament masculins i sexistes, qual cosa actualment ha millorat. Amb això també volem dir que no veiem el passat com una situació idíl·lica a la qual hi ha que tornar. El que estem fent és rescatar sols aquells aspectes positius que estan desapareguent.